

ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 27 серпня 1976 року N 6

Про судову практику в справах про виключення майна з опису

Із змінами і доповненнями, внесеними
постановами Пленуму Верховного Суду України
від 30 червня 1978 року N 5,
від 30 березня 1984 року N 3,
від 25 грудня 1992 року N 13,
від 25 травня 1998 року N 15

Розгляд цивільних справ про виключення майна з опису в суворій відповідності з законом сприяє відновленню порушених прав громадян, забезпеченню охорони майнових інтересів держави, підприємств, установ, організацій.

(абзац 1 преамбули змінено згідно з постановою
Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

Вивчення судової практики показує, що суди в основному вірно їх вирішують.

(У редакції постанови Пленуму Верховного
Суду України від 30 червня 1978 р. N 5)

Разом з тим в роботі судів мають місце і серйозні недоліки.

Суди не завжди всебічно і повно перевіряють обґрунтованість позовних вимог, що призводить до фактів неправильного виключення з опису майна, на яке мають бути звернені конфіскація, стягнення збитків від злочинних посягань на власність або заборгованості по зобов'язаннях на користь держави, підприємств, установ, організацій, громадян.

(У редакції постанови Пленуму Верховного
Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13)

Окремі суди всупереч вимогам [ст. 29 ЦПК](#) України на підтвердження права власності позивачів на жилий будинок чи інше майно в тих випадках, коли в силу закону для цього необхідні нотаріально посвідчені документи або інші письмові докази, брали до уваги показання свідків або інші не передбачені законом докази.

(У редакції постанови Пленуму Верховного
Суду України від 30 червня 1978 р. N 5)

В позовах про виключення з опису майна як частки в спільній сумісній власності подружжя або членів сім'ї осіб, що ведуть селянське (фермерське) господарство, суди не в усіх необхідних випадках з'ясовують, чи нема у вироку суду в кримінальній справі вказівки проте, що це майно придбане на кошти, здобуті злочинним шляхом. Іноді в порушення [ст. 380 ЦПК України](#) зазначені обставини встановлюються не вироком в кримінальній справі, а безпосередньо судом, що розглядає позов про виключення майна з опису.

(У редакції постанов Пленуму Верховного Суду України
від 30 березня 1984 р. N 3
та від 25 грудня 1992 р. N 13)

Нерідко питання про належність майна та розмір часток в спільній сумісній власності вирішується не у відповідності з нормами матеріального права, що регулюють право власності громадян. Зокрема, в справах про виключення з опису конкретного майна, що становить спільну сумісну власність і підлягає згідно з вироком конфіскації, іноді питання про право другого з подружжя або інших учасників спільної власності на це майно вирішувалось без урахування неописаного спільного майна, що залишилось у їх володінні.

(У редакції [постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

Деякі суди, незалежно від представлених доказів, відмовляють в позовах лише тому, що у вироку суду в кримінальній справі зазначено про конфіскацію даного майна або звернення на нього стягнення для відшкодування збитків, заподіяних злочином.

В окремих випадках суди приймають рішення про виключення з опису певної частини неподільної речі.

Не завжди суди посилаються в рішеннях на матеріальний закон та докази, на яких ґрунтуються їх висновки.

В ряді випадків суди не вимагають належного оформлення позовних заяв і подання їх копій для відповідачів, документів про повноваження представників, неправильно визначають розмір державного мита та порушують установлені строки розгляду справ.

Недоліки в розгляді справ про виключення майна з опису в значній мірі є наслідком неналежної їх підготовки до судового розгляду. Нерідкі випадки, коли в порушення [ст. 143 ЦПК України](#) суди не приєднують до справи необхідних документів.

(У редакції постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 червня 1978 р. N 5)

Не всі суди реагують на факти, коли опис майна для забезпечення конфіскації і цивільного позову в кримінальній справі провадиться несвоєчасно, в актах опису не вказуються індивідуальні ознаки речей, не зазначається в необхідних випадках про наявність майна, що не включене в опис, в проведенні опису не беруть участі поняті, майно не передається на відповідальне зберігання і оцінено не у відповідності з встановленими для цього правилами.

Є недоліки і в здійсненні судами обласного рівня нагляду за розглядом судами справ про виключення майна з опису, внаслідок чого не завжди виправляються допущені судами помилки.

(абзац 14 преамбули змінено згідно з постановою
Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

З метою усунення зазначених недоліків

Пленум Верховного Суду України **постановляє:**

1. Звернути увагу судів на необхідність підвищення якості розгляду справ про виключення майна з опису і усунення наявних в практиці недоліків.

Судам, виходячи з покладених на них завдань по охороні від будь-яких посягань прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, їх майна, необхідно ці справи розглядати в суворій відповідності з законом.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

2. При розгляді позовів про виключення майна з опису суди зобов'язані всебічно і повно з'ясувати обставини, наведені позивачем на підтвердження своїх вимог, додержуючись при цьому неухильно як правових норм, що гарантують права осіб, які беруть участь у справі, так і правил про належність і допустимість доказів ([ст. ст. 28 і 29 ЦПК України](#)).

Не обмежуючись поданими сторонами доказами, суд у разі виникнення у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, труднощів у витребуванні доказів, сприяє їм у цьому за їх відповідним клопотанням. Разом з тим, зокрема, в необхідних випадках слід використовувати матеріали кримінальної справи про належність описаного майна і джерела коштів на його придбання.

(абзац 2 пункту 2 змінено згідно з постановою Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

3. Звернути увагу судів на те, що при розгляді кримінальних справ про крадіжки і інші корисливі злочини слід суворо виконувати вимоги постанов Пленуму Верховного Суду України про необхідність з'ясування, яке майно з того, що є у підсудного, придбане за кошти, здобуті злочинним шляхом, і про відображення цих обставин у вирокі.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

4. За правилами, встановленими для розгляду позовів про виключення майна з опису, розглядаються вимоги громадян і організацій, що ґрунтуються на праві власності на описане майно або на праві володіння ним.

Відповідачами в справі суд притягує боржника, особу, в інтересах якої накладено арешт на майно, і в необхідних випадках - особу, якій передано майно, якщо воно було реалізоване.

У тих випадках, коли опис проводився для забезпечення конфіскації чи стягнення майна на користь держави, як відповідач притягується відповідна державна податкова інспекція.

(абзац 3 пункту 4 змінено згідно з постановою Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

Заяви боржників про неправильність включення майна в опис розглядаються в порядку, передбаченому [ст. 409 КПК України](#), коли арешт на майно накладено при провадженні в кримінальній справі або в порядку, передбаченому [ст. 373 ЦПК України](#), якщо опис проводився судовим виконавцем.

4-1. Суд не вправі відмовити у прийнятті позовної заяви про виключення майна з опису, якщо справа, у зв'язку з якою накладено арешт на майно, не вирішена. Визнавши неможливим розглянути такий позов до вирішення іншої справи, суд відповідно до п. 4 [ст. 221 ЦПК](#) зупиняє провадження у справі про виключення майна з опису.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

4-2. Приймавши заяву про виключення майна з опису, суддя відповідно до п. 5 [ст. 367 ЦПК](#) має зупинити виконання рішення, по якому звернено стягнення на майно. Якщо виконавче провадження знаходиться в іншому суді, необхідно повідомити цей суд про пред'явлення позову для зупинення виконавчого провадження.

Пред'явлення позову про виключення майна з опису не перешкоджає зверненню стягнення на заробітну плату і інші види доходів боржника.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

4-3. Слід мати на увазі, що на вимоги про виключення майна з опису поширюється передбачений [ст. 71 Цивільного кодексу України](#) трирічний строк позовної давності. Перебіг цього строку починається з дня, коли заінтересована особа дізналась або повинна була дізнатись про опис належного їй майна.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

4-4. При розгляді справи суд зобов'язаний звертати увагу, чи додержані відповідною службовою особою вимоги закону про опис майна, зокрема, чи перелічено у акті опису інше майно, в тому числі те, що знаходиться у власності боржника з іншими особами, яке не описувалось, а також чи не описано те майно, на яке стягнення не може бути звернене за виконавчими документами або може бути звернене лише у передбачених законодавством випадках.

Встановивши, що описане майно, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами або за даними вимогами, суд відповідно до ч. 7 [ст. 203 ЦПК](#) виключає це майно з опису незалежно від заявлених позивачем вимог.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

5. Судам необхідно мати на увазі, що при вирішенні питання про належність описаного майна слід керуватись [Законом України "Про власність"](#) і нормами цивільного та шлюбно-сімейного законодавства, що регулюють право власності і його захист.

Вирішуючи позов одного з подружжя про виключення з опису належної йому частки майна у спільній сумісній власності подружжя, суду необхідно враховувати, що відповідно до [ст. 22, 28 КпШС України](#) майно, нажите подружжям за час шлюбу, є їх спільною сумісною власністю і у випадку поділу його їх частки визнаються рівними. Відхилення від начала рівності часток подружжя суд може допустити, враховуючи лише інтереси неповнолітніх дітей або заслуговуючі на увагу інтереси одного з подружжя. Майно, нажите кожним з подружжя під час їх роздільного проживання при фактичному припиненні шлюбу, суд може визнати власністю кожного з них. Розмір часток подружжя у спільному майні і яке конкретно майно має бути йому виділено суд визначає з врахуванням всього нажитого

майно, включаючи і те, на яке за законом не може бути звернено стягнення за виконавчими документами і яке не підлягає конфіскації. Разом з цим на частку кожного з подружжя має бути виділено як майно, що підлягало опису, так і майно, що не підлягало опису.

(У редакції постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13)

6. В силу [ст. 31 ЦПК України](#) сама по собі вказівка у вироку про звернення стягнення на конкретне майно або про його конфіскацію, незалежно від підстав її застосування, не позбавляє зацікавлених осіб можливості доказування свого права власності на це майно шляхом пред'явлення позову в порядку цивільного судочинства.

Якщо згідно з вироком підлягає конфіскації конкретне майно, що становить спільну сумісну власність подружжя, членів сім'ї чи селянського (фермерського) господарства, позови інших учасників спільної власності про виключення з опису їх частки цього майна можуть бути задоволені, якщо не залишилось іншого сумісного майна або його залишилось менше, ніж припадає на їх частку.

(У редакції постанов Пленуму Верховного Суду України від 30 березня 1984 р. N 3 та від 25 грудня 1992 р. N 13)

7. Роз'яснити судам, що в тих випадках, коли предметом позову є частка в спільній сумісній власності на неподільну річ, на яку звертається конфіскація або стягнення на користь організації, питання про виключення цієї речі з опису (при відсутності іншого спільного майна) вирішується відповідно до [ст. 55 Закону "Про власність"](#) і роз'яснень [Пленуму Верховного Суду України, даних у п. 7 постанови від 22 грудня 1995 р. N 20 "Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності"](#). При цьому суд з урахуванням конкретних обставин може виключити річ з акта опису і стягнути з позивача в доход держави чи на користь організації грошову компенсацію за частку, що припадає боржнику, або залишити річ в описові, зобов'язавши відповідну державну податкову інспекцію або організацію виплатити позивачу відповідну частину її вартості.

(пункт 7 змінено згідно з постановою Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

8. При розгляді позову про виключення майна з опису після виконання вироку про його конфіскацію суд, визнавши позов обгрунтованим, постановляє рішення про виключення майна з опису. Одночасно вирішується питання про повернення майна в натурі в тому випадку, коли воно фінансовими органами було передано відповідній організації безоплатно. За цих умов обов'язок повернення майна покладається на організацію, яка одержала майно безоплатно, а якщо нею майно реалізоване, питання про повернення набувачем майна в натурі вирішується у відповідності з правилами [ст. 50 Закону України "Про власність"](#) і [ст. 145 Цивільного кодексу України](#).

В тому разі, коли майно було реалізовано відповідними державними податковими інспекціями, воно або його вартість повертаються цими органами.

(пункт 8 змінено згідно з [постановами Пленуму Верховного Суду: від 25.12.92 р. N 13, від 25.05.98 р. N 15](#))

9. Оскільки згідно з [ст. 144 ЦПК України](#) позивач вправі об'єднати в одній позовній заяві декілька вимог, пов'язаних між собою, в одному провадженні можуть розглядатись вимоги

про визнання права власності на майно і виключення його з опису. Позовна заява у таких випадках оплачується державним митом в залежності від вартості майна, яке відшукується.

Позови, предметом яких є частка в спільній сумісній власності подружжя, членів сім'ї чи селянського (фермерського) господарства, оплачуються державним митом за ставками, встановленими для оплати позовних заяв немайнового характеру.

(пункт 9 змінено згідно з постановами
Пленуму Верховного Суду від 30.03.84 р. N 3,
від 25.12.92 р. N 13,
від 25.05.98 р. N 15)

10. Судам слід поліпшити якість підготовки справ про виключення майна з опису до судового розгляду на основі суворого додержання вимог [ст. ст. 143, 146, 147 ЦПК України](#).

При підготовці справи, зокрема, мають бути витребувані належно завірені копії акта опису, вироку, рішення суду або іншого органу, на виконання яких проводився опис, матеріали, що є в кримінальній справі щодо належності описаного майна і джерел коштів на його придбання, документи про право власності на будинок, кредитні зобов'язання, реєстраційні посвідчення, паспорти та інші документи, що видаються на дане майно, а також вручені відповідачам копії позовних заяв.

Якщо боржник (засуджений) знаходиться у місцях позбавлення волі, суддя при підготовці справи до судового розгляду повинен разом з повідомленням про день розгляду справи надіслати копію позовної заяви і з'ясувати його думку щодо заявленого позову.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

11. Виявивши факти невжиття чи несвоєчасного вжиття передбачених законом заходів до забезпечення відшкодування заподіяних злочином збитків або конфіскації майна, порушення правил опису майна, суди повинні з метою їх усунення і запобігання виносити з цього приводу окремі ухвали.

11-1. Якщо описане майно було розтрачене, відчужено або приховане особами, яким воно передано на зберігання, суд повинен обговорити питання про притягнення цих осіб до встановленої законом відповідальності і роз'яснити організації або громадянину, в інтересах яких провадився опис, право пред'явити позов до винних осіб про відшкодування матеріальної шкоди.

(У редакції [постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 р. N 13](#))

12. Судовій колегії в цивільних справах Верховного Суду України, судам обласного рівня посилити нагляд за розглядом нижчестоящими судами справ про виключення майна з опису.

(пункт 12 змінено згідно з постановою
Пленуму Верховного Суду від 25.05.98 р. N 15)

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2013
© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2013

